

УДК 334.722:316.334.5(477)

Ю. О. Нестерчук,д. е. н., професор, професор кафедри підприємництва та бізнес-технологій,
Уманський національний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7085-2979>**І. Ю. Соколюк,**

аспірант, Уманський національний університет

провідний інженер відділу ринкових механізмів і структур,

ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4380-2156>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.12.31

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Yu. Nesterchuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship
and Business Technologies, Uman National University of Horticulture

I. Sokoliuk,

PhD Student, Uman National University of Horticulture,

Leading Engineer of the Department of Market Mechanisms and Structures,

State Institution "Institute of Market and Economic and Environmental Research of the NAS of Ukraine"

DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS UNDER WARTIME CONDITIONS: THEORETICAL ASPECT

У цій статті представлено всебічне дослідження розвитку соціального підприємництва на сільських територіях в умовах надзвичайно складної воєнної ситуації — теми, що є особливо актуальною з огляду на сучасну соціально-економічну нестабільність і трансформації, які охоплюють всю Україну. У дослідженні здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних підходів до корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), яка на сьогоднішній день виступає не лише добровільною ініціативою, але й необхідною стратегією забезпечення довгострокової стійкості та життєздатності сільських громад. КСВ дедалі частіше розглядається як ключовий чинник збереження соціальної згуртованості, підтримки інклюзивного зростання та розвитку адаптивного потенціалу у періоди системної кризи. У статті висвітлюються особливості функціонування соціально відповідального підприємництва в сільському контексті, з акцентом на його багатогранну роль у зміцненні соціального капіталу, створенні нових робочих місць та наданні цільової допомоги маргіналізованим і вразливим верствам населення — особливо тим, хто зазнав серйозних втрат унаслідок воєнних потрясінь. Значну увагу приділено виявленню та оцінці прямих і опосередкованих ризиків, пов'язаних із триваючими бойовими діями, зокрема гострої економічної нестабільності, помітного скорочення обсягів внутрішніх і зовнішніх інвестицій, дефіциту робочої сили та широкого спектра ресурсних обмежень, що ускладнюють функціонування підприємств. У відповідь на ці виклики в статті окреслюються перспективні напрямки відновлення та розширення сільського соціального підприємництва, включаючи впровадження інноваційних бізнес-моделей, використання цифрових і "зелених" технологій, а також залучення міжнародного фінансування та експертизи. Особливо підкреслюється ключова роль сільськогосподарських підприємств, які не лише виступають рушіями місцевої економічної активності, але й несуть на собі тягар соціальної та екологічної відповідальності. Їхні ініціативи сприяють виживанню, відновленню та поступовому розвитку сільських громад в умовах постійної воєнної невизначеності.

This article presents a comprehensive exploration of the development of social entrepreneurship in rural areas under the extraordinary and challenging conditions of war, a topic of particular relevance in light of the current socio-economic instability and transformations taking place throughout Ukraine. The study provides a thorough examination of theoretical frameworks related to corporate social responsibility (CSR), which has emerged as a vital component in ensuring the long-term sustainability and resilience of rural communities. CSR is increasingly seen not merely as a voluntary initiative, but as an essential strategy for maintaining cohesion, promoting inclusive growth, and fostering adaptive capacities in times of systemic crisis. The article highlights the unique characteristics and functioning principles of socially responsible enterprises operating in rural contexts, emphasizing their multifaceted role in reinforcing social capital, creating new employment opportunities, and offering targeted assistance to marginalized and vulnerable population groups—particularly those who have been severely affected by war-related disruptions. Significant attention is given to identifying and assessing the direct and indirect risks associated with ongoing military conflict, such as acute economic uncertainty, a notable decline in domestic and foreign investment, labor shortages, and a wide range of resource constraints that hinder the operational capacity of businesses. In response, the article outlines prospective avenues for revitalizing and expanding rural social entrepreneurship, including the integration of innovative business models, the use of digital and green technologies, and the attraction of international funding and expertise. Special emphasis is placed on the pivotal role of agricultural enterprises, which not only serve as drivers of local economic activity but also act as carriers of social and environmental responsibility. Their initiatives contribute to the survival, recovery, and progressive development of rural communities under the ever-evolving conditions of wartime uncertainty.

Ключові слова: соціальне підприємництво, сільські території, корпоративна соціальна відповідальність, сільськогосподарський бізнес, сталий розвиток, соціальна економіка, соціальні інновації.

Key words: social entrepreneurship, rural areas, corporate social responsibility, agricultural business, sustainable development, social economy, social innovations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Соціальне підприємництво має важливе значення для покращення життя та розвитку сільських громад. У довоєнний час соціально-прямовані підприємства концентрували свою увагу на проекти, що були направлені на розвиток місцевої соціальної інфраструктури на території громад.

З початком бойових дій соціально відповідальний місцевий бізнес був змушений диверсифікуватись та до основних видів діяльності додати соціально-орієнтований напрям, що включає: сприяння у допомозі ЗСУ, шляхом допомоги волонтерським організаціям; адресної допомоги окремим військовослужбовцям — вихідцям із громад, де функціонує підприємство, та членам їх родин.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням питань соціальної відповідальності бізнесу займалися такі вітчизняні нау-

ковці як А. Швець, П. Швець, які розглядають його як стратегічний інструмент сталого розвитку та інтегровану складову ефективного управління [1; 2]. Ю. Серпенінова робить акцент на дотриманні моральних, етичних, правових та екологічних стандартів у всіх сферах діяльності підприємства [3]. А. Северина визначає соціально відповідальний бізнес як модель управління, в якій економічна діяльність поєднується з активною соціальною позицією підприємства [9]. В. Євтушенко стверджує, що сучасний бізнес повинен не лише створювати прибуток, а й виконувати соціальні функції [4]. Серед зарубіжних науковців варто виділити М. Фрідмана, для якого соціальна відповідальність є лише доповненням до бізнесу [6]. На думку П. Друкера бізнеси мають забезпечувати справедливість, добробут і етичні стандарти у своїх практиках [7]. М. Портер та М. Креймер стверджують, що компанії повинні не лише робити добрі справи, але й створювати стійке і взаємне зростання для бізнесу та суспільства [5]. З. Мюнх вважає, що соціально відповідальний бізнес не обов'язково має бути пов'язаний з основною діяльністю підприємства [12].

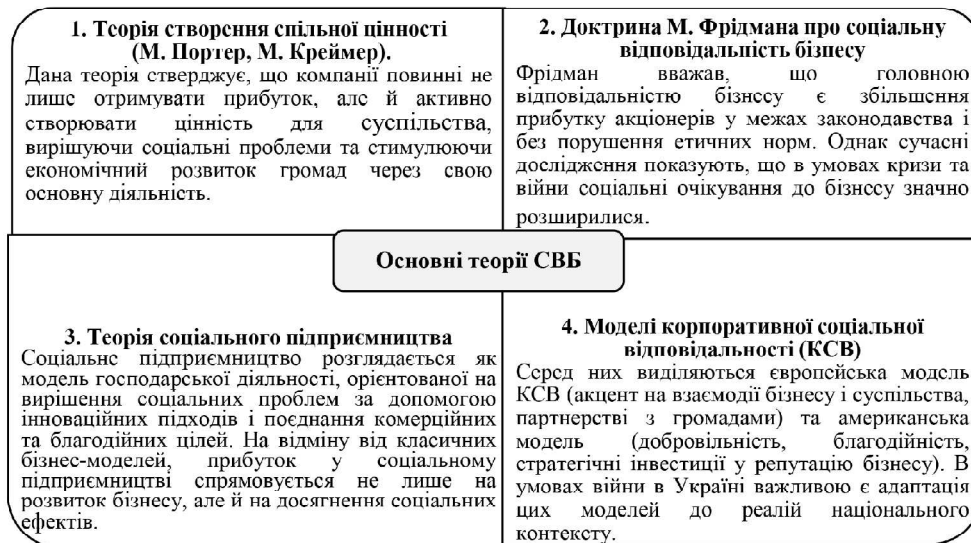

Рис. 1. Основні теорії соціально відповідального бізнесу (СВБ)

Джерело: розроблено авторами.

Не дивлячись на вагомий перелік науковців, що присвятили свою діяльність вивченню проблем соціальної відповідальності бізнесу, залишається чимало невирішених питань, які слід опрацювати в процесі подальших досліджень.

Насамперед варто більше уваги приділити участі держави у вирішенні проблем даної сфери діяльності. Слід підготувати пропозиції для органів місцевого самоврядування задля стимулювання розвитку соціально відповідального бізнесу на місцях.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та формуванні інструментів і порад щодо підтримки соціального підприємництва у сільських громадах України в умовах війни для забезпечення їх сталого соціально-економічного розвитку.

Задля досягнення мети було вирішено такі завдання, як аналіз теоретичних засад соціального підприємництва та корпоративної соціальної відповідальності, визначення основних напрямів впливу війни на розвиток соціального підприємництва у сільській місцевості, вивчення відмінностей між соціальним підприємництвом і соціально відповідальним бізнесом, оцінка ризиків та можливостей соціального підприємництва в умовах воєнного стану. Запропоновано практичні заходи для стимулювання розвитку соціально відповідального підприємництва у сільських громадах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасне соціальне підприємництво в сільських громадах України розвивається на межі декількох теоретичних парадигм, поєднуючи елементи економічної ефективності, соціальної місії та інноваційного підходу до вирішення суспільних викликів.

Дослідники наголошують, що поширення соціальної відповідальності бізнесу зумовлюється рядом чинників: зростаючими очікуваннями суспільства щодо етичної та відповідальної діяльності компаній, наявністю державної підтримки підприємств, які впроваджують відповідні підходи, а також активним висвітленням успішних прикладів корпоративної соціальної відповідальності.

Теоретичні основи розвитку соціального підприємництва базуються на розумінні взаємозв'язку між економічною діяльністю, суспільними інтересами та сталим розвитком. Серед провідних теорій, що формують концептуальне підґрунтя соціального підприємництва, виділяють наступні (Рис. 1).

За результатами досліджень Google і Kantar, більш ніж 40% респондентів переконані, що участь компаній у фінансуванні гуманітарних ініціатив, допомозі переселенцям та волонтерстві суттєво впливає на їхній позитивний імідж [13]. Опитування Kantar охопило 6500 респондентів у 12 країнах.

Рівень соціальної відповідальності визначається тим, наскільки компанія інтегрує свої цінності у взаємодію з працівниками та суспільством. Корпоративна соціальна відпові-

Таблиця 1. Основні напрями наукових досліджень у галузі соціального підприємництва та корпоративної соціальної відповідальності (КСВ)

Експерт	Визначення понять та напрями досліджень	
	Соціальне підприємництво	Соціальна відповідальність бізнесу
А. Швець	Аналізує КСВ через призму циркулярної економіки	Розглядає соціальну відповідальність бізнесу як стратегічний інструмент сталого розвитку, що виходить за межі простої благодійності. В умовах України це особливо важливо, адже СВБ може сприяти відновленню довіри до бізнесу, підвищенню соціальної стабільності та розвитку людського капіталу.
Ю. Серпенінова	КСВ-ключовий чинник діяльності підприємств	Розглядає соціально відповідальний бізнес як інструмент взаємовигідного партнерства між бізнесом і суспільством. Соціальна відповідальність полягає у свідомому дотриманні моральних, етичних, правових та екологічних стандартів у всіх сферах діяльності.
Л. Шевчук	Досліджує роль КСВ у розвитку сільських громад	Визначає соціально відповідальний бізнес як модель ведення підприємницької діяльності, що базується на гармонізації економічних інтересів із соціальними потребами суспільства.
М. Фрідман	Соціальна відповідальність бізнесу — це зростання прибутку	Соціальна відповідальність як мінімізацію шкоди для суспільства, але не як головну мету. Соціальна відповідальність для нього була лише доповненням до бізнесу, а не основною метою.
П. Друкер	Участь держави, освіти, медіа та прозорості звітності у розвитку КСВ	Бізнеси повинні діяти відповідально щодо суспільства, забезпечуючи справедливість, добробут і етичні стандарти у своїх практиках.
М.Креймер	Працює над стратегією соціальної відповідальності	Новий підхід до корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), де компанії повинні не лише робити добрі справи, але й створювати стійке і взаємне зростання для бізнесу та суспільства.

Джерело: систематизовано авторами [1; 2; 3; 4; 5; 6; 9; 10; 11; 12; 13].

дальність вже не є винятковою практикою великих корпорацій чи інструментом іміджевого зростання — сьогодні вона стає обов'язковим елементом діяльності кожного бізнесу, що прагне стійкого розвитку та успіху в українських реаліях.

Нижче наведено основні напрями наукових досліджень та погляди провідних вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі соціального підприємництва та корпоративної соціальної відповідальності (Табл. 1).

Для працівників соціальна відповідальність компаній є важливим чинником, що забезпечує відчуття надійності та довіри.

Попри виклики, пов'язані з війною, український бізнес суттєво розширив соціальні програми, піднявши стандарти соціальної відповідальності на новий рівень.

В дослідженнях вище згаданих науковців відслідковуються спільні риси та відмінності між соціальним підприємництвом та соціально відповідальним бізнесом (Табл. 2).

Сучасні компанії все більше фокусуються на задоволенні потреб суспільства, а не тільки

на отриманні прибутку, впроваджують інноваційні та цифрові технології, а також підтримують своїх працівників.

Нині соціальна відповідальність відіграє ключову роль не тільки у збереженні робочих місць та стабільності бізнесу, а й у сприянні економічному та соціальному розвитку країни загалом (Рис. 2).

Досвід українських підприємств показує, що багато з них активно залучаються до волонтерських ініціатив, зокрема на користь армії та екологічних проєктів. Водночас не всі українські компанії під час війни демонструють відповідальну поведінку, і в деяких сферах, таких як нелегальна торгівля товарами та послугами, обсяги тіньової економіки збільшилися. Серед компаній, які беруть участь у різного виду проєктах з підтримки армії, можна виділити такі, як: Нова пошта, Фармак, ELEKS, Comfy, Sigma Software, Greencubator. Організація Greencubator також займається розвитком зеленої енергетики та сталого розвитку в Україні [14].

Таблиця 2. Спільні риси та відмінності між соціальним підприємництвом та соціально відповідальним бізнесом

Спільні риси		Відмінності	
		Соціально відповідальний бізнес	Соціальне підприємництво
А. Швель	1) Орієнтовані на суспільну користь та вирішення соціальних проблем. 2) Передбачають етичну поведінку, прозорість і довіру. 3) Важливі – екологічна відповідальність, інвестиції в людський капітал.	Мета	
		Прибуток+відповідальна діяльність	Соціальний ефект - основа
		Прибуток	
		Отримують власники	На соціальні потреби
		Тип організації	
		Комерційні підприємства, в роботі яких є соціальна відповідальність з вбудованою в бізнес-модель соціальною складовою	Неприбуткові / гібридні моделі, основою яких є соціальна місія. Соціальна складова є ціллю та сенсом діяльності
Ю. Сергєєв	1) Орієнтовані на суспільну користь і довгостроковий вплив. 2) Передбачають етичну поведінку, прозорість та відповідальність перед громадою. 3) Спрямовані на підвищення якості життя та стійкий розвиток.	Мета	
		Прибуток з соціальними нормами	Соціальна місія - основна мета
		Тип організації	
		Класичні бізнеси із супутньою, важливою соціальною складовою	Малі, інноваційні / неприбуткові із соціальним результатом діяльності
		Прибуток	
		Власникам+частково благодійність	Реінвестується в соціальну сферу
		Комерційна діяльність із соціальною відповідальністю	Соціальна місія - провідна
Л. Шевчук	1) Орієнтація на суспільне благо та етичну поведінку. 2) Участь у розв'язанні соціальних проблем. 3) Підтримка сталого розвитку, відповідальне ставлення до людей і довкілля.	Мета	
		Прибуток з урахуванням соціальних аспектів	Соціальна місія як основна мета діяльності
		Тип організації	
		Класичні комерційні підприємства з інтегрованою соціальною складовою	Часто малі або гібридні структури з соціальною складовою як основою бізнес-моделі
		Прибуток	
		Для на бізнесу та добрих справ	Направлено у соціальні проєкти
М. Фрідман	1) Обидва пов'язані з бізнес-діяльністю в суспільстві. 2) Обидва можуть впливати на соціальні процеси — але в межах різних підходів.	Мета	
		Максимізація прибутку власників	Соціальна місія — основа
		Прибуток	
		Головна мета	Засіб отримання соц. результату
		Оцінка соціального підприємництва	
		Відхилення від бізнес-логіки	Виходить за межі підходу
П. Друкер	1) Обидва орієнтовані на суспільну користь і етичні дії. 2) Наголошують на довгостроковому впливі бізнесу на суспільство. 3) Вбачають соціальні завдання як важливу частину підприємницької діяльності.	Мета	
		Економічний ефект + відповідальність	Соціальна місія — основа діяльності
		Тип організації	
		Комерційні компанії з інтегрованою у загальну стратегію управління соціальною складовою	Інноваційні структури, головною метою і формою існування яких є соціальна складова.
		Прибуток	
		Основна мета, з соц. контекстом	Засіб досягнення соц. мети
М. Креймер	1) Спрямовані на вирішення соціальних проблем. 2) Поєднують соціальні цілі з економічною діяльністю. 3) Створюють довготривалу цінність для суспільства.	Мета	
		Прибуток + соціальні цінності	Соціальна місія — основна
		Тип організації	
		Традиційні або великі компанії з інтегрованою в бізнес-стратегію соціальною складовою	Малі, інноваційні, гібридні або неприбуткові з соціальною складовою в основі бізнес-моделі
		Прибуток	
		Залишається у бізнесі, але служить спільній меті	Переважає реінвестується в соціальні цілі

Джерело: систематизовано авторами [1; 2; 3; 4; 5; 6; 9; 10; 11; 12; 13].

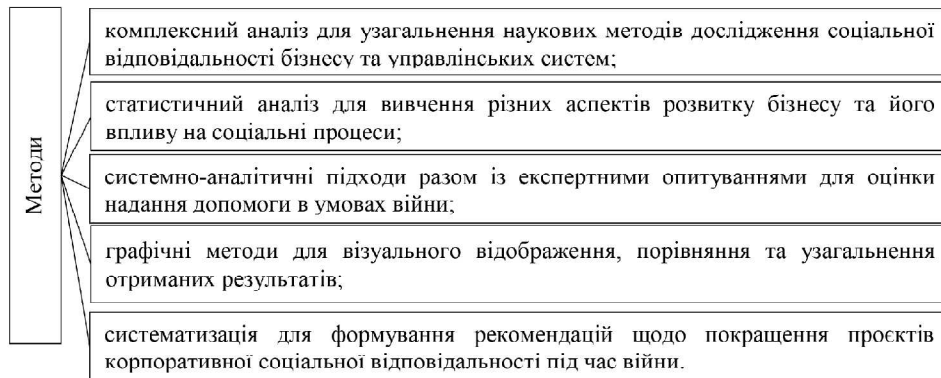

Рис. 2. Загальноприйняті наукові методи вирішення проблем соціальновідповідального підприємництва

Джерело: укладено авторами.

Сільське господарство є ключовим сектором аграрної економіки і реалізує соціальну відповідальність через збереження села. На практиці ж питання соціальної відповідальності часто відходить на другий план, поступаючись місцем максимізації прибутку. Капіталістичні моделі господарювання сприяють прагненню до прибутку, що зменшує увагу до соціальних витрат.

Нижче представлено системні заходи стосовно вдосконалення соціальної відповідальності (Табл. 3).

Соціально відповідальні практики не характерні для сучасного українського сільського господарства через нестабільність ринків та недостатньо адаптовані умови функціонування. Разом з тим, сільськогосподарські підприємства мають враховувати соціальні проблеми те-

риторій, де вони працюють. Соціальна відповідальність включає отримання соціального ефекту від діяльності, що полягає у виробництві якісних товарів за прийнятними цінами. Це також означає врахування соціальних аспектів у мотивації працівників через оплату праці і витрати на соціальні заходи.

Сільськогосподарські підприємства виконують важливу соціально-економічну роль, забезпечуючи зайнятість, створюючи продукцію та зберігаючи навколишнє середовище. Вони мають стати соціально відповідальними з соціальних міркувань, враховуючи потреби власних працівників. Соціальна відповідальність сільськогосподарських підприємств є складним питанням, яке потребує оцінки з різних аспектів: витрат на соціальні проєкти, зайнятості населення та впливу на соціально-економічний розвиток територій.

Сільськогосподарські підприємства виконують суттєву

Таблиця 3. Системні заходи щодо вдосконалення проєктів СВ під час війни в Україні

Рівень реалізації	Захід
Міждержавний	Підтримка міжнародних організацій та міжурядових структур
Загальнодержавний	Забезпечення сталого економічного та соціального розвитку країни.
	Створення та впровадження національних програм для розвитку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ).
	Поліпшення законодавства, що регулює впровадження та дотримання принципів соціальної відповідальності бізнесу.
	Розробка економічних інструментів для стимулювання розвитку КСВ
	Впровадження податкових пільг для компаній із соціально відповідальним підходом, зокрема зниження податку на прибуток для підприємств, що випускають високотехнологічну продукцію, застосовують енерго- та ресурсозберігаючі технології, а також інвестують у технологічний розвиток і модернізацію виробництва.
Загальнодержавний регіональний	Створення систематизованих документів щодо соціально-економічної відповідальності для національних органів влади, бізнесу та установ.
	Розробка та ухвалення національних стратегій розвитку корпоративної соціальної відповідальності.
	Формування моделей співпраці між бізнесом, державними структурами та органами влади для реалізації спільних програм і ініціатив.
	Покращення якості життя на місцевому рівні та зменшення регіональних дисбалансів у розвитку.
Загальнодержавний підприємницький	Впровадження системи звітності з корпоративної соціальної відповідальності, яка передбачає обов'язкове звітування компаній у кварталних звітах за показниками, що оцінюють рівень їх соціальної відповідальності.
	Створення рейтингів соціально відповідальних компаній та нагородження їх національними преміями і відзнаками у сфері КСВ.
Регіональний, підприємницький	Рациональне використання природних ресурсів і зниження екологічних ризиків.
Підприємницький	Надання можливостей для участі в громадських та волонтерських проєктах.

Джерело: узагальнено авторами.

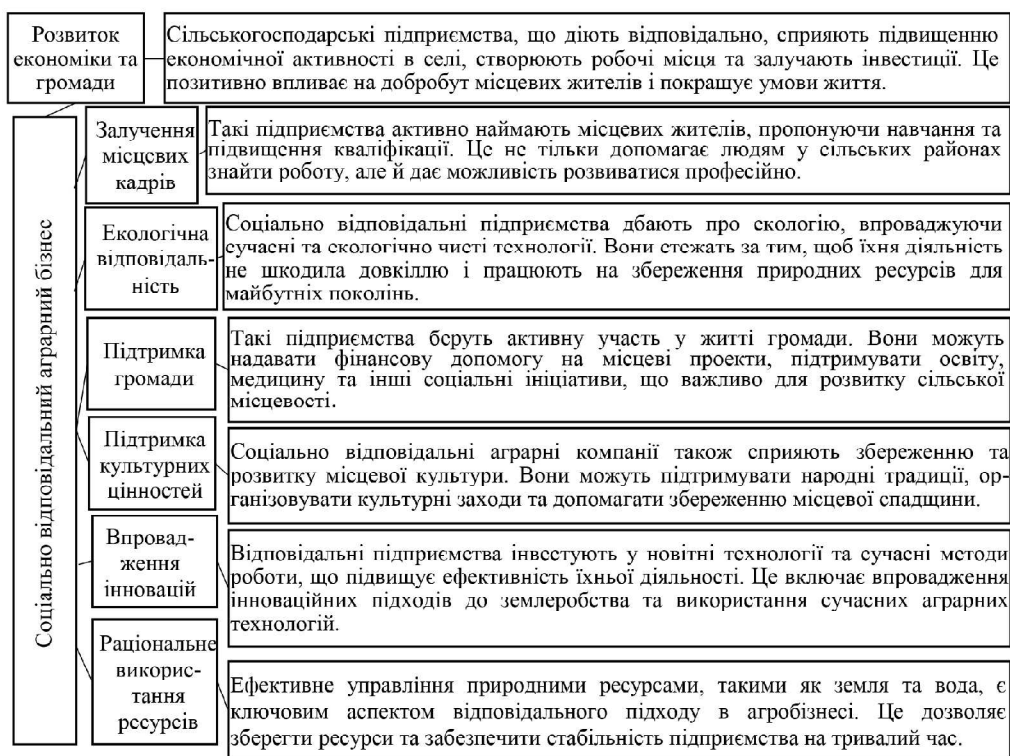

Рис. 3. Особливості соціально відповідального аграрного бізнесу

Джерело: розроблено авторами.

роль в економічному розвитку та соціальному забезпеченні сільських територій, тому їх соціальна відповідальність є критично важливою.

Соціальна відповідальність підприємства є показником його діяльності, що демонструє готовність підприємця підтримувати або не підтримувати соціальні проекти залежно від умов та можливостей. Цю відповідальність слід відрізнити від соціального підприємництва, яке має свою цілеспрямовану місію, пов'язану зі соціально значущими проектами, водночас враховуючи специфіку сільськогосподарського бізнесу. Соціально відповідальне підприємництво стало одним із ключових чинників збалансування соціально-економічних інтересів населення села і сприяє сталому розвитку сільських територій.

Сільськогосподарське підприємництво вважається основним засобом економічного розвитку сільських районів і реалізує соціальну

відповідальність через механізми, що підтримують сільські громади. Однак на практиці соціальні аспекти в розвитку агробізнесу часто відходять на другий план через орієнтацію на максимізацію прибутку. Підприємці здебільшого прагнуть зменшити витрати, навіть якщо це означає нехтування соціальними зобов'язаннями.

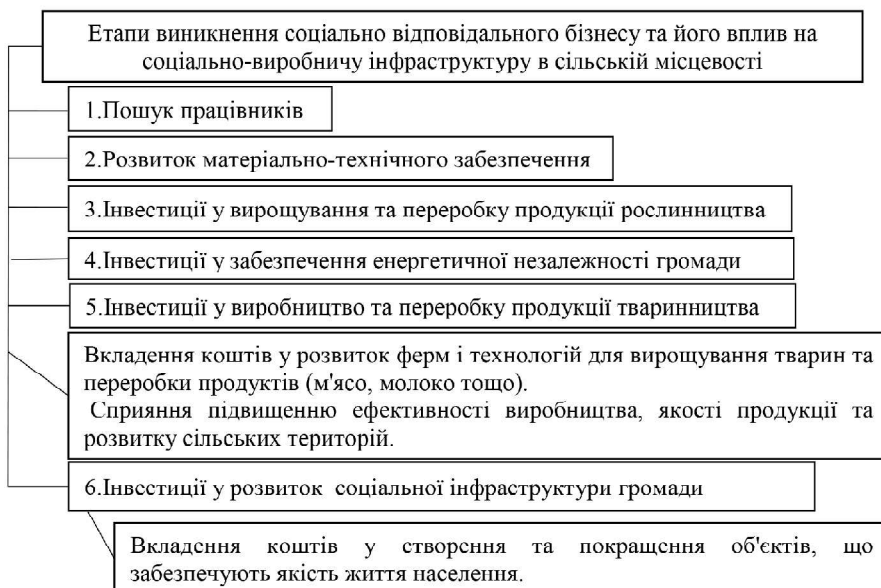

Рис. 4. Впровадження соціально відповідального бізнесу у сільській місцевості

Джерело: розроблено авторами.

Таблиця 4. Ризики та перспективи розвитку соціального підприємництва у сільських громадах в умовах війни

Ризики		Перспективи	
Категорія	Опис	Категорія	Опис
Безпекові ризики	Пряма загроза життю та майну, руйнування інфраструктури, обмеження пересування	Мобілізація громади	Посилення самоорганізації, волонтерства та кооперації мешканців.
Економічна нестабільність	Інфляція, коливання валют, падіння купівельної спроможності населення	Ріст попиту на соціальні послуги	Збільшення потреб у підтримці ВПО, осіб з інвалідністю, літніх людей
Міграція та демографічні зміни	Вимушене переселення населення, зменшення робочої сили, зростання навантаження на громади.	Інновації та адаптація	Швидке впровадження нових моделей бізнесу, цифровізація, гнучкість у веденні справ
Обмежений доступ до ресурсів	Дефіцит фінансування, труднощі з постачанням сировини та товарів	Міжнародна підтримка	Гранти, гуманітарна допомога, програми розвитку від донорів та міжнародних організацій
Правова невизначеність	Відсутність або нестабільність законодавчих норм щодо соціального підприємництва	Розвиток локальної економіки	Соціальні підприємства замінюють знищені ланцюги постачання, створюють робочі місця.
Соціальна напруга	Зростання недовіри, конкуренції за ресурси, травматизація громади	Підвищення довіри до бізнесу	Соціально відповідальні ініціативи викликають повагу та підтримку у громади

Джерело: узагальнено авторами.

Соціально відповідальний бізнес на сільських територіях, особливо серед аграрних підприємств, має свої особливості, які впливають як на економічний, так і на соціальний розвиток регіону (Рис. 3).

Проілюстровано сучасне сільське господарство з використанням екологічно чистих технологій, підтримку місцевої громади та збереження довкілля. На рисунку продемонстровано як такі підприємства сприяють економічному розвитку та підвищенню якості життя в сільських регіонах. Проілюстровано сільську громаду з соціально відповідальним аграрним бізнесом. Він демонструє гармонійне поєднання сучасного сільського господарства, сталого розвитку та підтримки місцевих ініціатив.

Соціально відповідальний бізнес у сільських регіонах не лише сприяє розвитку економіки, але й позитивно впливає на соціальну сферу та довкілля. Такі підприємства допомагають покращити життя місцевих жителів, сприяють сталому розвитку та збереженню сільської громади (Рис. 4).

Результати дослідження свідчать, що соціальне підприємництво у сільських громадах України зазнало трансформацій під впливом війни, адаптуючи свої стратегії до нових викликів. Соціально відповідальні підприємства відіграють важливу роль у підтримці економічної активності, створенні робочих місць, роз-

витку місцевої інфраструктури та збереженні екології.

Соціально відповідальний бізнес поки що не є широко поширеним явищем в українському сільському господарстві через відсутність стабільних умов для функціонування бізнесу, наприклад, через недосконалість земельного ринку. Розвиток сільськогосподарських підприємств не може повністю ігнорувати соціальні проблеми території, так як аграрний сектор і село тісно пов'язані.

В рамках дослідження соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств слід оцінити їхню діяльність щодо різних учасників господарювання, таких як власники, працівники та інші зацікавлені сторони. Склад показників для оцінки рівня соціальної відповідальності залежить від специфіки підприємства, включаючи економічні показники, такі як рівень оплати праці та інвестиції у соціальні проекти.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Соціально відповідальний бізнес на сільських територіях, особливо в аграрному секторі, є важливим елементом сталого розвитку сільських громад. Він сприяє економічному зростанню, підтримує соціальні ініціативи, бере участь у збереженні довкілля і місцевих тра-

дицій. Підтримуючи такий підхід, сільськогосподарські підприємства можуть стати не лише економічно успішними, але й соціально корисними, зміцнюючи стійкість сільських територій. В умовах збройного конфлікту соціальна відповідальність підприємств набуває нового значення: вона стає не лише добровільною ініціативою, а й необхідною умовою виживання громад. Ефективне поєднання економічних та соціальних інтересів підприємств сприяє підвищенню їхньої стійкості та конкурентоспроможності.

Попри значні ризики, зокрема безпекові загрози, нестабільність ринкових умов та обмеження доступу до ресурсів, в останні роки з'явилися нові можливості для розвитку: активізація громадської активності, впровадження інноваційних бізнес-моделей, цифровізація та залучення міжнародної допомоги.

Для подальшого розвитку соціального підприємництва у сільській місцевості необхідне вдосконалення державної політики у сфері корпоративної соціальної відповідальності, стимулювання місцевих ініціатив, активне впровадження інноваційних технологій та розбудова партнерських відносин між бізнесом, громадою та органами влади. Лише завдяки комплексному підходу можна забезпечити стійкий розвиток сільських територій навіть за умов воєнних випробувань.

Література:

1. Швець А. Соціальна відповідальність бізнесу як необхідна умова переходу до циркулярної економіки в Україні. Економіка та суспільство. 2022. № 38. С. 74—80. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-38-74.
2. Швець П. А. Соціальна відповідальність бізнесу як механізм розвитку соціально-трудових відносин в Україні / П. А. Швець // Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 17—19 квіт. 2024 р. К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2024. Т. 2. С. 69—71. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/30752>.
3. Серпенінова Ю. С., Макаренко І., Сухонос В. Класифікація та пріоритезація інформаційних запитів стейкхолдерів відповідно до цілей сталого розвитку: кейс партнерства в українській харчовій промисловості. Problems and Perspectives in Management. 2018. Т. 16, № 4. С. 126—140. URL: [https://businessperspectives.org/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-297/classification-and-prioritization-of-stakeholders-information-requests-according-to-sustainable-development-](https://businessperspectives.org/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-297/classification-and-prioritization-of-stakeholders-information-requests-according-to-sustainable-development-goals-case-of-cross-sector-partnership-in-ukrainian-food-production-industr)

goals-case-of-cross-sector-partnership-in-ukrainian-food-production-industr.

4. Євтушенко В. Методика діагностики соціальної відповідальності українських підприємств. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2021. № 3 (251). С. 56—60. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/788>.

5. Портер М. Е., Креймер М. Р. Creating Shared Value: Redefining Capitalism and the Role of the Corporation in Society. Harvard Business Review. 2011. Т. 89, № 1/2. С. 62—77. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Creating_shared_value.

6. Фрідман М. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. The New York Times Magazine. 1970. 13 вересня. URL: <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html>.

7. Друкер П. Ф. Post-Capitalist Society / П. Ф. Друкер. Нью-Йорк: HarperBusiness, 1993. 232 с. ISBN 978-0-88730-620-5.

8. Мюнх З. The Governance of Problems: Puzzling, Powering and Participation / З. Мюнх. Лондон: Palgrave Macmillan, 2010. 248 с. ISBN 978-0-230-23677-5.

9. Severina L. Corporate social responsibility: to both people and business. 2020. URL: <https://rau.ua/novyni/korporatyvnasotsialnavidpovidalnist-i-lyudyam-i-biznesu/>.

10. Бейнік О. М. Роль соціального підприємництва у формуванні сталого розвитку сільських громад. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка. 2021. № 2 (66). С. 45—50.

11. Шевчук А. Соціальна відповідальність бізнесу та її трансформація. Економіка та управління. 2023. № 1 (37). С. 86—91. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/4316>

12. Попович А. Бізнес із позитивним впливом: як соціальна відповідальність розвиває громади та майбутнє України. Restart. 2024. 22 грудня. URL: <https://www.restartfuture.org/thoughts/biznes-iz-pozitivnim-vplivom-yak-socialna-vidpovidalnist-rozvivaye-gromadi-ta-maybutnie-ukrayini-roayasnyuie-mistoplanu-valnicya-restart-nastya-porovich>.

13. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку. Економіка і прогнозування. 2009. № 3. С. 61—74. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_09_3_61_uk.pdf

14. https://csr-ukraine.org/catalog-actions-of-companies-in-the-russian-ukrainian-war/?utm_source=chatgpt.com

References:

1. Shvets, A. (2022), "Corporate Social Responsibility as a Necessary Condition for the Transition to a Circular Economy in Ukraine", *Economics and Society*, vol. 38, pp. 74—80. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-38-74.
2. Shvets, P.A. (2024), "Corporate Social Responsibility as a Mechanism for the Development of Social and Labor Relations in Ukraine", *Menedzhment ta marketynh iak faktory rozvytku biznesu: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Management and Marketing as Factors of Business Development: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference]*, Kyiv-Mohyla Academy Publishing House, Kyiv, Ukraine, April 17—19, vol. 2, pp. 69—71, available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/30752> (Accessed 25 May 2025).
3. Serpeninova, Y.S., Makarenko, I. and Sukhonos, V. (2018), "Classification and Prioritization of Stakeholders' Information Requests According to Sustainable Development Goals: A Case of Partnership in Ukrainian Food Industry", *Problems and Perspectives in Management*, vol. 16, no. 4, pp. 126—140, available at: <https://businessperspectives.org/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-297/classification-and-prioritization-of-stakeholders-information-requests-according-to-sustainable-development-goals-case-of-cross-sector-partnership-in-ukrainian-food-production-industr> (Accessed 25 May 2025).
4. Yevtushenko, V. (2021), "Methodology for Diagnosing Social Responsibility of Ukrainian Enterprises", *Bulletin of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*, vol. 3 (251), pp. 56—60, available at: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/788> (Accessed 25 May 2025).
5. Porter, M.E. and Kramer, M.R. (2011), "Creating Shared Value: Redefining Capitalism and the Role of the Corporation in Society", *Harvard Business Review*, vol. 89, no. 1/2, pp. 62—77, available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Creating_shared_value (Accessed 25 May 2025).
6. Friedman, M. (1970), "The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits", *The New York Times Magazine*, 13 September, available at: <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html> (Accessed 25 May 2025).
7. Drucker, P.F. (1993), *Post-Capitalist Society*, HarperBusiness, New York, USA.
8. Munch, Z. (2010), *The Governance of Problems: Puzzling, Powering and Participation*, Palgrave Macmillan, London, UK.
9. Severina, L. (2020), "Corporate Social Responsibility: To Both People and Business", available at: <https://rau.ua/novyni/korporativnasotsialnavidpovidalnist-i-lyudyam-i-biznesu/> (Accessed 25 May 2025).
10. Beynik, O.M. (2021), "The Role of Social Entrepreneurship in the Formation of Sustainable Development of Rural Communities", *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Economics*, vol. 2 (66), pp. 45—50.
11. Shevchuk, L. (2023), "Corporate Social Responsibility and Its Transformation", *Economics and Management*, vol. 1 (37), pp. 86—91, available at: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/4316> (Accessed 25 May 2025).
12. Popovich, A. (2024), "Business with a Positive Impact: How Social Responsibility Develops Communities and Ukraine's Future", *Restart*, 22 December, available at: <https://www.restartfuture.org/thoughts/biznes-iz-pozitivnim-vplyvom-yak-socialna-vidpovidalnist-rozviaie-gromadi-ta-maybutnie-ukrayini-poyasnyue-mistoplanuvalnicya-restart-nastya-popovich> (Accessed 25 May 2025).
13. Suprun, N.A. (2009), "Corporate Social Responsibility as a Factor of Sustainable Development", *Economics and Forecasting*, vol. 3, pp. 61—74, available at: http://eip.org.ua/docs/EP_09_3_61_uk.pdf (Accessed 25 May 2025).
14. CSR Ukraine (2024), "Catalog of Companies' Actions in the Russian-Ukrainian War", available at: https://csr-ukraine.org/catalog-actions-of-companies-in-the-russian-ukrainian-war/?utm_source=chatgpt.com (Accessed 25 May 2025).

Стаття надійшла до редакції 04.06.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663